

IJTIMOIYLAHV, IJTIMOIY PEDOGOGIK JARAYON

Yasinova Odina, Ismoilova Mohlaroyim

– UMFT universiteti, 550-guruh talabalari

Fan: Ijtimoiy pedagogika

O'qituvchi: Haydarov Sulaymon

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiylashuv jarayonining mohiyati, uning shaxs shakllanishidagi o'rni va ijtimoiy-pedagogik jarayon bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilingan. Shaxsning ijtimoiylashuvi ta'lim, tarbiya, oila va jamiyat muhitida kechuvchi murakkab jarayon sifatida yoritilgan. Shuningdek, maqolada ijtimoiy-pedagogik jarayonning asosiy bosqichlari, ishtirokchilari va uning samaradorligini ta'minlovchi omillar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiylashuv, ijtimoiy pedagogika, tarbiya, shaxs rivoji, jamiyat, ijtimoiy muhit, muloqot, ta'lim, ijtimoiy institutlar, adaptatsiya.

Kirish

Inson jamiyatda yashar ekan, u doimiy tarzda ijtimoiy ta'sir ostida bo'ladi. Shu jarayonda u o'zining ijtimoiy tajribasini shakllantiradi, jamiyatdagi me'yor, qadriyat, urf-odat va axloqiy tamoyillarni o'zlashtiradi. Bu jarayon ijtimoiylashuv deb ataladi. Ijtimoiylashuv — shaxsning jamiyat bilan o'zaro aloqada bo'lib, ijtimoiy tajriba va qadriyatlarni egallashi hamda ularni amalda qo'llay olish jarayonidir.

Bugungi kunda ijtimoiylashuv va ijtimoiy-pedagogik jarayonlarni o'rganish juda muhim, chunki shaxsni barkamol qilib tarbiyalashda oila, maktab, ommaviy axborot vositalari, do'stlar davrasi, ta'lim muassasalari kabi ko'plab omillar ishtirok etadi. Ijtimoiy pedagogika ana shu omillar o'rtasida uyg'unlik yaratish, shaxsni to'g'ri yo'naltirish bilan shug'ullanadi.

Ijtimoiylashuv tushunchasining mazmuni va mohiyati

Ijtimoiylashuv (sotsializatsiya) — bu insonning jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlanish jarayonidir. Inson dunyoga kelgan paytdan boshlab ijtimoiy muhit bilan aloqaga kirishadi, u orqali nutq, xulq-atvor, mehnat madaniyati, axloqiy qadriyatlarni o‘rganadi.

Ijtimoiylashuv ikki yo‘nalishda kechadi:

Birlamchi ijtimoiylashuv — bola oilada, yaqin atrofdagi muhitda asosiy ijtimoiy tajribani o‘rganadi.

Ikkinchi darajali ijtimoiylashuv — inson maktab, oliygoh, ish joyi, ijtimoiy tashkilotlar orqali jamiyatning yanada kengroq tizimiga kiradi.

Demak, ijtimoiylashuv inson hayoti davomida to‘xtovsiz davom etadigan jarayondir. U shaxsni ijtimoiy jihatdan shakllantiradi, jamiyatga moslashishga yordam beradi va uni faol fuqaroga aylantiradi.

Ijtimoiylashuvning asosiy omillari

Ijtimoiylashuv jarayoniga ta’sir etuvchi omillar ko‘p bo‘lib, ular quyidagilarga bo‘linadi:

Oila — ijtimoiylashuvning birlamchi manbai. Bola oilada mehr, hurmat, insoniylik, muloqot madaniyatini o‘rganadi. Ota-ona namunasi orqali bola jamiyat me’yorlarini o‘zlashtiradi.

Ta’lim muassasalari — bilim, axloqiy qarashlar, jamoaviy munosabat va ijtimoiy faollikni shakllantiradi. Maktab va oliy ta’lim muassasalarida o‘quvchi jamiyat hayotida faol ishtirok etishga o‘rganadi.

Ommaviy axborot vositalari va internet — bugungi kunda yoshlarning dunyoqarashi, qadriyati va axborotga bo‘lgan munosabatini shakllantiruvchi kuchli omildir.

Do'stlar davrasi va tengdoshlar guruhi — ijtimoiy tajriba almashish, o'zini jamiyatda tutish, muloqot qilishni o'rgatadi.

Madaniy muhit — milliy qadriyatlar, urf-odatlar, an'analar orqali shaxsning ma'naviy-axloqiy dunyosini boyitadi.

Shunday qilib, ijtimoiylashuvning samaradorligi aynan shu omillar o'rtasidagi uyg'unlikka bog'liq.

Ijtimoiy-pedagogik jarayon va uning xususiyatlari

Ijtimoiy-pedagogik jarayon — bu shaxsning ijtimoiylashuviga yo'naltirilgan, maqsadli tarzda tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyatdir. Bu jarayon ta'lim va tarbiyani bir butun tizimda birlashtiradi. Uning markazida shaxs turadi, ya'ni barcha pedagogik ta'sirlar insonning ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ijtimoiy-pedagogik jarayonning asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

Ma'naviy yo'naltirilganlik — insoniy qadriyatlar, vatanparvarlik, axloqiy madaniyatni shakllantirish;

Shaxsga yo'naltirilganlik — har bir insonning individual imkoniyatlarini hisobga olish;

Hamkorlik asosida tashkil etilishi — o'qituvchi, oila, jamoa va ijtimoiy institutlarning birgalikdagi faoliyati;

O'zgaruvchanlik — zamonaviy muhitga, ijtimoiy sharoitlarga moslashish.

Mazkur jarayon nafaqat bolalar va yoshlar bilan, balki kattalar, nogironligi bo'lgan shaxslar, ijtimoiy himoyaga muhtoj guruhlar bilan ishlashni ham o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy pedagogning roli ijtimoiylashuv jarayonida

Ijtimoiy pedagog ijtimoiylashuv jarayonining bosh ishtirokchilaridan biridir. U shaxsni jamiyatga moslashishiga yordam beradi, muammoli vaziyatlarda yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi, tarbiyaviy muhitni tashkil etadi. Ijtimoiy pedagogning asosiy vazifalari:

bolalarning ijtimoiy muammolarini aniqlash va ularni hal etish;

oila va maktab o‘rtasida hamkorlikni yo‘lga qo‘yish;

ijtimoiy faoliyatni rag‘batlantirish;

shaxsni ijobiy qadriyatlarga yo‘naltirish.

Shunday qilib, ijtimoiy pedagog jamiyat va shaxs o‘rtasida “ko‘prik” vazifasini bajaradi. Uning faoliyati orqali ijtimoiylashuv jarayoni yanada tizimli, samarali va maqsadli kechadi.

Ijtimoiy-pedagogik jarayonning bosqichlari

Ijtimoiy-pedagogik jarayon bir necha bosqichlarda amalga oshiriladi:

Tahlil bosqichi – shaxsning ijtimoiy muhitdagi o‘rnini, muammolarini o‘rganish;

Rejalashtirish bosqichi – maqsad va vazifalarni belgilash;

Amalga oshirish bosqichi – pedagogik ta’sir choralarini qo‘llash, tadbirlarni o‘tkazish;

Baholash va refleksiya bosqichi – erishilgan natijalarni tahlil qilish, keyingi ishlarni takomillashtirish.

Ushbu bosqichlarning barchasi izchil amalga oshirilgandagina ijtimoiylashuv samarali kechadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiylashuv — bu insonning jamiyatga kirib borish, unda faol ishtirok etish, ijtimoiy qadriyat va me'yorlarni o'zlashtirish jarayonidir. Bu jarayonni boshqarish va yo'naltirishda ijtimoiy-pedagogik faoliyat alohida ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy-pedagogik jarayon shaxsni tarbiyalash, uni ijtimoiy faol va ma'suliyatli inson sifatida shakllantirishning samarali vositasidir. Shuning uchun, bugungi ta'lim-tarbiya tizimida ijtimoiy pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, ijtimoiy muhit bilan ishlash mexanizmlarini takomillashtirish jamiyat taraqqiyoti uchun dolzarb masaladir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.

8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.